

УДК 629.3.067:656.03

О. В. ВОРКУНОВА^{1*}, Н. В. ХОТЄЄВА², К. В. МАКОВЕЙЧУК³, К. С. ПАВІЛІАНІТИ-КАРПОВА⁴

^{1*} Каф. «Економіка морського транспорту», Одеський національний морський університет, вул. Мечникова, 34, м. Одеса, Україна, 65029, тел. (067) 765-70-53, ел. пошта i.gamazanov@gmail.com

² Каф. «Фінансово-економічна безпека, облік та аудит», Одеський національний морський університет, вул. Мечникова, 34, м. Одеса, Україна, 65029, тел. (097) 558-43-71, ел. пошта ot_brata@mail.ru

³ Каф. «Економіка морського транспорту», Одеський національний морський університет, вул. Мечникова, 34, м. Одеса, Україна, 65029, тел.(093) 528-12-85, ел. пошта ekaterina.sichevskaya@gmail.com

⁴ Каф. «Фінансово-економічна безпека, облік та аудит», Одеський національний морський університет, вул. Мечникова, 34, м. Одеса, Україна, 65029, тел. (050) 176-91-66, ел. пошта Ekaterina.karpova@ukr.net

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Мета. Цілі підприємства визначають величину прибутку, який воно прагне отримати від реалізації своїх послуг, однак в умовах складного економічного становища необхідно враховувати стан системи економічної безпеки. Стан системи економічної безпеки – це стан ресурсів підприємства, формування та ефективне використання яких залежить від багатьох факторів. Мета роботи – визначити основні фактори формування ефективної системи економічної безпеки підприємств морської галузі. **Методика.** Для вирішення поставлених завдань у роботі застосовано системний підхід, у рамках якого розглядається існуючий стан процесу формування економічної безпеки на підприємствах морської галузі. **Результати.** У роботі систематизовано фактори впливу на ефективність системи економічної безпеки підприємств морської галузі. **Наукова новизна.** Робота присвячена практичним аспектам процесу формування ефективної системи економічної безпеки. Виділено основні галузі, зміни в яких істотним чином впливають на стан ресурсів підприємств морської галузі. **Практична значимість.** Врахування факторів, що впливають на економічну безпеку дозволить підприємствам морської галузі удосконалити її систему з огляду на поточний стан ринку транспортних послуг.

Ключові слова: економічна безпека; система; процес формування; загроза, підприємства морської галузі.

Постановка проблеми

Однією з найбільш важливих і актуальних проблем забезпечення життєдіяльності підприємства є формування системи його економічної безпеки, яка б гарантувала стабільне й максимально ефективне функціонування в поточний період і високий потенціал розвитку в майбутньому.

Стан економічної безпеки на морському транспорті є вагомим фактором формування попиту на перевезення й забезпечення позитивного економічного результату господарської діяльності підприємств морського та річкового транспорту. Проте відсутність механізму забезпечення необхідного рівня економічної безпеки не дозволяє своєчасно визначити її стан та ускладнює впровадження необхідних заходів реагування. У результаті спостерігається зни-

ження попиту на перевезення, що зумовлює збільшення кількості нерентабельних та збиткових підприємств водного транспорту.

Економічна безпека на водному транспорті як система – це сукупність умов забезпечення ефективності діяльності, що враховують відмінності операційного середовища функціонування підприємств водного транспорту та вимоги щодо організації морських та річкових перевезень [1].

Однак сьогодні необхідно враховувати вплив зовнішнього середовища на економічну безпеку підприємств морської галузі. Це відбувається тому, що держава більше не є основним інвестором і споживачем продукції підприємства. І ще один важливий аспект – глобальна економічна криза призвела до спаду виробництва, що не може не позначитися на ефек-

тивності функціонування підприємств морської галузі.

Безпеку в сучасних умовах необхідно розглядати як одну з найголовніших цілей і невід'ємну умову діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Результати досліджень системи та механізму забезпечення економічної безпеки підприємств відображені в наукових працях таких учених, як О. Ареф'єва, О. Бондаренко, Ю. Герасимчук, К. М. Дженсен, С. Демінський, О. Козаченко, О. Ляшенко, М. Міллер, І. Реліна, І. Тарасенко, В. Пономарьов, А. Штангрет та інші.

Питання забезпечення економічної безпеки підприємств транспорту розглядали такі вчені: В. Коба, С. Мізюк, В. Мізюка, А. Калініченко, М. Примачова, С. Шкарлета, І. Шульга та інші.

Однак ще потребують аналізу аспекти формування ефективної системи економічної безпеки підприємств морського транспорту з урахуванням специфіки бізнес-процесів.

Мета дослідження

Визначення основних факторів формування ефективної системи економічної безпеки підприємств морської галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження

Економічна безпека підприємств морського транспорту – це здатність підприємств морської галузі протистояти несприятливим зовнішнім впливам, усувати старі загрози й пристосовуватися до нових.

Слід виділити основні галузі, зміни в яких істотним чином впливають на розвиток морського транспорту і які необхідно враховувати при формуванні й реалізації національної морської політики України й стратегії розвитку окремих підприємств морської галузі. Перша охоплює екологічну сферу й усе, що пов'язано із забезпеченням безпеки діяльності й людського життя на морі. Друга галузь пов'язана з міжнародною торгівлею, економічною інтеграцією й глобалізацією світової економіки. Третя галузь – це власне сам морський бізнес у національному й міжнародному аспектах. При

забезпеченні економічної безпеки підприємств морського транспорту потрібні своєчасне реагування на всі зміни, що відбуваються у світовій морській політиці, вироблення й реалізація заходів, що перешкоджають погіршенню їх стану. З іншого боку, усі фактори, які стосуються забезпечення захисту економічних інтересів підприємства від зовнішніх і внутрішніх загроз, найтіснішим чином пов'язані між собою і мають прямий або непрямий вплив на результати його фінансової діяльності.

Ефективне функціонування й розвиток морської галузі, її економічна безпека пов'язані з об'єктивним прогнозуванням потреби в перевезеннях, оскільки тільки на його основі можна здійснити раціональне завантаження наявних потужностей і визначити потреби їх перспективного розвитку. В умовах планової економіки це було відносно простим завданням, розв'язанням якого займалися державні органи. У сучасних умовах підприємства морського транспорту змушені самостійно вирішувати ці завдання, і кінцеві результати їх діяльності багато в чому залежать від того, наскільки об'єктивно ними оцінюється рівень попиту в різних сегментах світового ринку перевезень.

Як показано на рис. 1, динаміка вантажообігу нестабільна, тому потужності досить часто не використовують у повному обсязі. Як наслідок, це знижує ефективність діяльності та рівень економічної безпеки підприємства.

З іншого боку, за даними Держстату за 2016 год [2], індекс капітальних інвестицій в Україні склав 118 % відносно 2010 року. У розрізі галузей економіки обсяги капітальних інвестицій у транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність – 7, 6 %.

Однак, головним джерелом фінансування капітальних інвестицій залишаються власні кошти підприємств та організацій, за рахунок яких освоєно 69,4 % загального обсягу. Частка залучених і запозичених коштів, а саме кредитів банків та коштів іноземних інвесторів, становила 10 %. Як правило, неповне завантаження потужностей призводить до зниження обсягів власних коштів, що не може не викликати зниження рівня фінансової складової економічної безпеки.

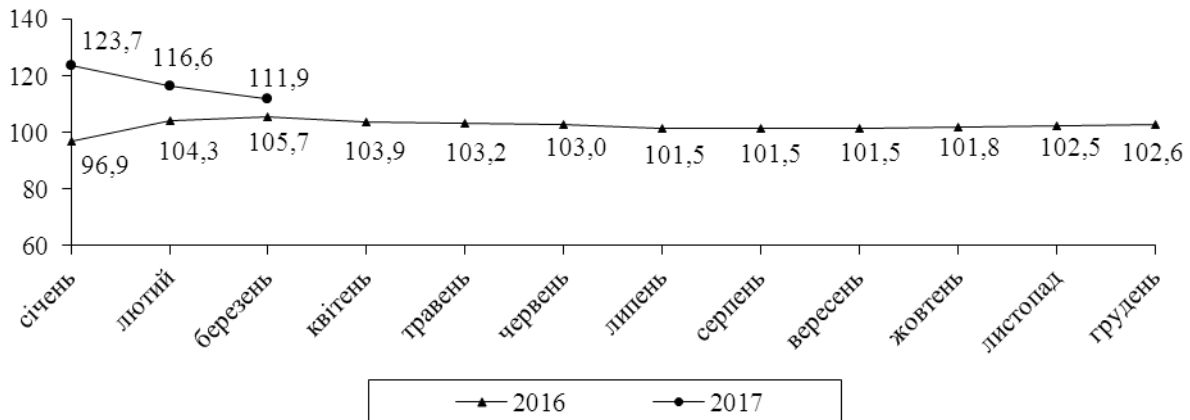

Рис. 1. Динаміка вантажообігу підприємств транспорту [2]

Економічну безпеку підприємства можна трактувати як [3, 4]:

- стан захищеності всіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації;

- стан усіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, за якого можливе найефективніше їх використання для стабільного функціонування й динамічного науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко нівелювати різні внутрішні та зовнішні загрози;

- сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їхніх цілей та завдань;

- стан соціально-технічної системи підприємства, який дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту.

Головна мета управління економічною безпекою – забезпечення найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, певного рівня умов праці персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також постійне стимулювання

нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

Серед основних функціональних цілей економічної безпеки виділяють [3, 4, 5]:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

- забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу суб'єктів господарювання;

- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури управління підприємством;

- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності корпоративних науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт;

- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

- якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів.

Істотний вплив на економічну безпеку й кінцеві результати роботи підприємств морського транспорту мають фактори, що пов'язані з

розробкою, прийняттям і реалізацією управлінських рішень. Цей вплив значний, зважаючи на фондомісткість продукції транспорту. Рішення доводиться приймати, оцінюючи широке коло альтернативних варіантів. Велике значення мають рівень компетентності керівника, який приймає рішення і віддає розпорядження про його виконання, якість і своєчасність рішення.

Окрім економічних і організаційних особливостей у сфері морського транспорту існують також політичні аспекти, які необхідно враховувати в процесі економічного обґрунтування розвитку й забезпечення економічної безпеки підприємств цієї сфери. Це стосується передусім виконання міжнародних норм і правил, що істотним чином впливає на ефективність функціонування підприємств.

Міжнародні стандарти з безпеки мореплавання у формі конвенцій і різних нормативних актів є невід'ємною частиною національного морського права, спрямованого на убезпечення людського життя на морі. У всі міжнародні конвенції, розроблені в рамках Міжнародної морської організації (ІМО), закладається принцип обов'язкового виконання їх положень усіма державами, що часто навіть не мають свого флоту, але залучені певним чином у діяльність, що підпадає під положення конкретної конвенції. За час свого існування ІМО було розроблено більше тридцяти конвенцій і протоколів до них, а також близько дев'ятисот резолюцій [5, 6].

Розвиток судноплавства супроводжується збільшенням кількості терористичних проявів на транспорті, певними змінами в їх характері. Боротьба з тероризмом на морському транспорті в усіх його формах є важливим загальносвітовим завданням і ключовим елементом міжнародних антитерористичних зусиль. Забезпечення загальної свободи пересування й безпечного, вільного та економічного товарообміну має важливе значення для індустріальних держав. Трагічні події, пов'язані з терористичними актами на об'єктах морського й інших видів транспорту, демонструють уразливість транспортних систем і підвищують усвідомлення необхідності захищати транспортну інфраструктуру. Урядами провідних держав світу особлива увага приділяється заходам з підвищення антитерористичної безпеки на транспорті. Розв'язання цього складного завдання вимагає не лише додаткових витрат і

оснащення сучасними технічними засобами, але й адекватних запобіжних змін у підходах до технології і організації перевізного процесу, оптимізації форм і методів діяльності із забезпечення антитерористичної безпеки на транспорті.

У зв'язку з цим однією з головних цілей стратегії розвитку й функціонування морської транспортної галузі є підвищення комплексної безпеки і стійкості транспортної системи. Досягнення її пов'язане із забезпеченням ефективної роботи аварійно-рятувальних служб, цивільної оборони, підрозділів спеціальних служб і підвищенням рівня мобілізаційної готовності, що сприяє створенню необхідних умов для відповідного рівня загальнонаціональної безпеки й зниження терористичних ризиків [5, 6].

В остаточному підсумку, на рівень ефективності використання всіх видів ресурсів і, як наслідок, на рівень економічної безпеки підприємств морської галузі включно, впливають такі чинники:

– ресурс капіталу – акціонерний капітал у поєднанні з позиковими і залученими фінансовими коштами (при нинішньому стані фінансових ринків – обмежений);

– техніко-технологічний ресурс – технологія виробництва, майновий потенціал, оцінюваний наявністю, структурою й технологічним рівнем основних виробничих фондів;

– інтелектуально-кадровий ресурс – менеджери, інженерний персонал, виробничі працівники й службовці з їхніми знаннями та навичками роботи, що забезпечують досягнення цілей бізнесу;

– інформаційний ресурс – інформація, що стосується всіх сторін діяльності підприємства, включаючи оцінку стану ринків, відомості фінансово-економічного, науково-технічного, технологічного, соціального характеру;

– нововведення в методах організації та управління бізнесом, що дозволяють підприємству адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно планувати й здійснювати господарську діяльність;

– правовий ресурс, включаючи нормативно-правове забезпечення функціонування підприємства, а також права на використання патентів, ліцензій, квот.

Далі на рис. 2 узагальнено основні фактори, що впливають на стан відповідних ресурсів для підприємств морської галузі.

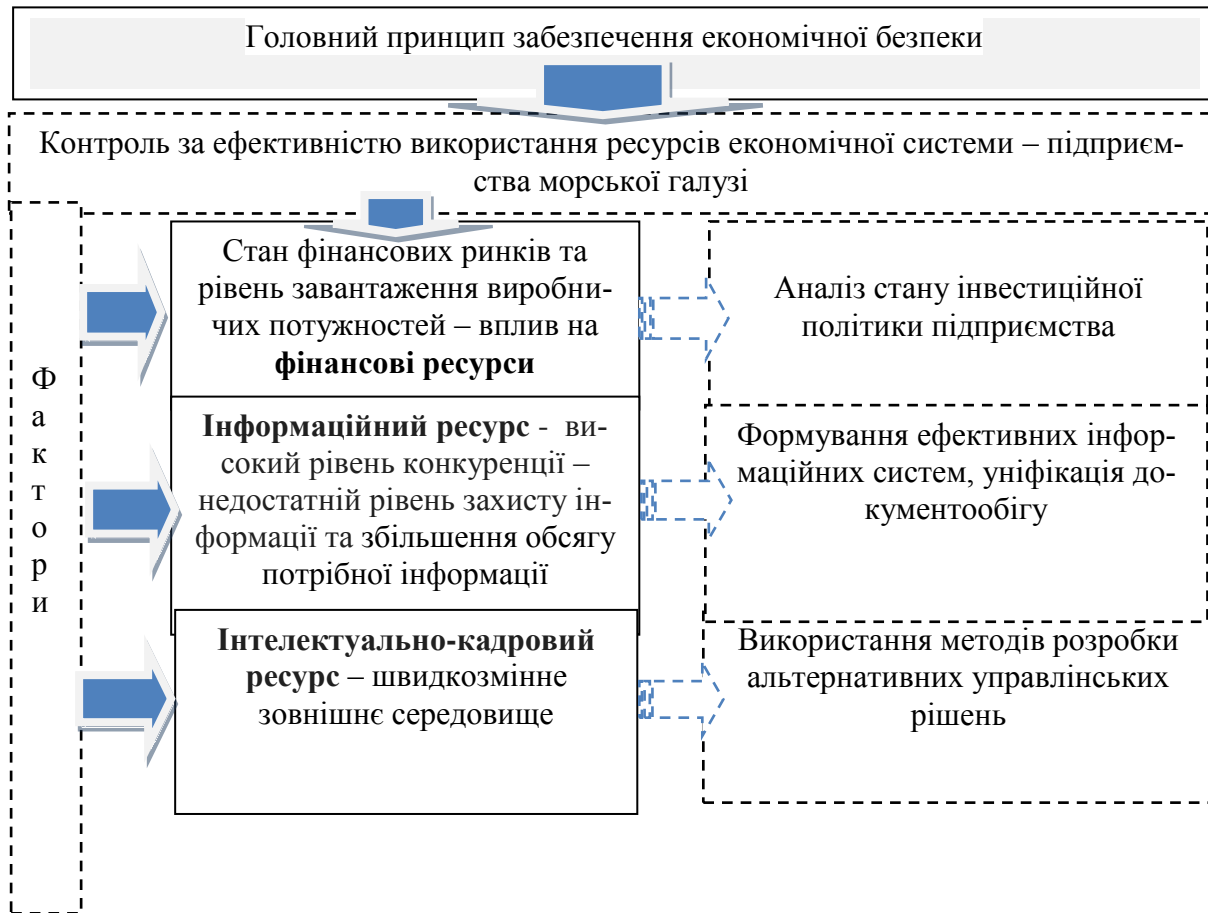

Рис. 2. Узагальнення основних факторів впливу на стан ресурсів підприємств морської галузі. Джерело: розроблено авторами

Висновки

Гарантування економічної безпеки вимагає від підприємств морської галузі таких якостей, як надійність, гнучкість і якість. Ці підприємства стають ланкою системи, яка в цілому являє собою суб'єкт конкурентної боротьби, отже, для забезпечення конкурентоспроможності

всієї системи підприємства морської галузі повинні надавати все більший асортимент послуг. Розглянуті особливості свідчать про складність процесів, які відбуваються на морському транспорті, що зумовлює особливі вимоги до забезпечення економічної безпеки підприємств цієї галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козаченко А. В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения [Текст]: монография / А. В. Козаченко, В. П. Пономарев, А. Н. Ляшенко – К.: Лібра, 2003. — 280 с.
2. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 05.03.2017)
3. Аверічев І. М. Заходи із забезпечення рівня економічної безпеки на підприємствах водного транспорту України / І. М. Аверічев // Водний транспорт : зб. наук. пр. Київської держ. акад. водного трансп. – Київ : КДАВТ, РИНЦ, 2014. – Вип. 1 (19). – С. 53–57.
4. Аверічев І. М. Місце водотранспортної безпеки в системі загальної транспортної безпеки України / І. М. Аверічев, В. Г. Коба // Зб. наук. пр. Державного економіко-технологічного ун-ту трансп. Сер. : «Економіка і управління». – Вип. 25. – Київ : ДЕДУТ, 2013. – Вип. 25. – С. 158–161.

5. 5. Аверічев І. М. Механізм забезпечення економічної безпеки підприємств водного транспорту України / І. М. Аверічев // Зб. наук. пр. Державного економіко-технологічного ун-ту трансп. Сер. : «Економіка і управління». – Київ : ДЕДУТ, 2014. – Вип. 27. – С. 163–170.
6. 6. Аверічев І. М. Класифікація загроз економічної безпеки на водному транспорті / І. М. Аверічев // Проблеми розвитку сучасної економічної науки в транспортній галузі : матеріали міжнародної науково-практ. конф., 20–22 листопада 2013 року, м. Київ. – Київ : КДАВТ, 2013. – С. 89–90.
7. 7. Индекс капитальных инвестиций в Украине за 2016 год [Електронний ресурс]. - Режим доступа : <http://mmgp.ru/showthread.php?t=501538> (дата звернення: 05.03.2017). – Назва з екрана.

О. В. ВОРКУНОВА^{1*}, Н. В. ХОТЕЕВА², Е. В. МАКОВЕЙЧУК³, Е. С. ПАВИЛЬЯНИТИ-КАРПОВА⁴

^{1*}Каф. «Экономика морского транспорта», Одесский национальный морской университет, ул. Мечникова, 34, г. Одесса, Украина, 65029, тел. (067) 765-70-53, эл. почта i.ramazanov@gmail.com

²Каф. «Финансово-экономическая безопасность, учет и аудит», Одесский национальный морской университет, ул. Мечникова, 34, г. Одесса, Украина, 65029, тел. (097) 558-43-71, эл. почта ot_brata@mail.ru

³Каф. «Экономика морского транспорта», Одесский национальный морской университет, ул. Мечникова, 34, г. Одесса, Украина, 65029, тел. (093) 528-12-85, эл. почта ekaterina.sichevskaya@gmail.com

⁴Каф. «Финансово-экономическая безопасность, учет и аудит», Одесский национальный морской университет, ул. Мечникова, 34, г. Одесса, Украина, 65029, тел. (050) 176-91-66, эл. почта Ekaterina.karpova@ukr.net

ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОЙ СИСТЕМЫ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ МОРСКОЙ ОТРАСЛИ

Цель. Цели предприятия определяют величину прибыли, которую оно стремится получить от реализации своих услуг, однако в условиях сложного экономического положения необходимо учитывать состояние системы его экономической безопасности. Состояние системы экономической безопасности – это состояние ресурсов предприятия, формирование и эффективное использование которых зависит от многих факторов. В работе определены основные факторы формирования эффективной системы экономической безопасности предприятий морской отрасли. **Методика.** Для решения задачи в работе применен системный подход, в рамках которого рассматривается существующее положение процесса формирования экономической безопасности предприятиями морской отрасли. **Результаты.** В работе систематизированы факторы, влияющие на эффективность системы экономической безопасности предприятий морской отрасли. **Научная новизна.** Работа посвящена практическим аспектам формирования эффективной системы экономической безопасности. Следует выделить основные области, изменения в которых существенным образом влияют на состояние ресурсов предприятий морской отрасли. **Практическая значимость.** Учет факторов, что влияют на экономическую безопасность позволит предприятиям морской отрасли усовершенствовать ее систему с учетом текущего состояния рынка транспортных услуг.

Ключевые слова: экономическая безопасность; система; процесс формирования; угроза, предприятия морской отрасли.

О. V. VORKUNOVA^{1*}, N. V. KHOTUYEVA², K. V. MACOVEUCHUK³, K. S. PAVIGLIANITI-KARPOVA⁴

^{1*}Dep. «Economy of sea transport», Odessa National Maritime University, Mechnikov St., 34, Odessa, Ukraine, 65029, tel. (067) 765-70-53, e-mail i.ramazanov@gmail.com

² Dep. «Finance and economic security, audit and accounting», Odessa National Maritime University, Mechnikov St., 34, Odessa, Ukraine, 65029, tel. (097) 558-43-71, e-mail ot_brata@mail.ru

³ Dep. «Economy of sea transport», Odessa National Maritime University, Mechnikov St., 34, Odessa, Ukraine, 65029, tel. (093) 528-12-85, e-mail ekaterina.sichevskaya@gmail.com

⁴ Dep. «Finance and economic security, audit and accounting», Odessa National Maritime University, Mechnikov St., 34, Odessa, Ukraine, 65029, tel. (050) 176-91-66, e-mail Ekaterina.karpova@ukr.net

FACTORS OF CREATING EFFECTIVE ECONOMIC SECURITY SYSTEM OF THE MARINE INDUSTRY ENTERPRISES

The purpose. The objectives of the enterprise define the amount of profits that it wishes to receive from its services, but in the difficult economic situation it is necessary to consider the level and configuration of the economic security system. The level efficiency of the economic security system depends on the resources of the enterprise. The structure and volume of resources depend on many factors. The article will identify the main factors of creating of effective economic security system of the Marine industry enterprises. **Methods.** The system approach was applied to solve the problem in the article, which considers the current level of the process of creating of the enterprises economic security system. **Results.** The article systematizes the factors influencing the effectiveness of the system of economic security of enterprises of the Maritime industry. **Scientific novelty.** There are the practical aspects of the process of formation of efficient economic security system in the article. It should identify the main areas in which significant impact on the status of resources of the Maritime industry enterprises. **Practical significance.** The factors will allow the Maritime industry enterprises to improve the system of economic security, given the current state of the market of transport services.

Key words: Economic security; system; process of formation; threat, enterprises of the maritime industry.

REFERENCES

1. Kozachenko, A. V., Ponomarev, V. P., & Liashenko, A. N. (2003). Ekonomycheskaia bezopasnost predpriyatiya: sushchnost y mekhanyzm obespecheniya: monohrafiya. Kyev, Ukraine: Libra.
2. Ofitsiyni veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky (2017) Retrieved March, 05, 2017, from <http://ukrstat.gov.ua>
3. Averichev, I. M. (2014). Zakhody iz zabezpechennia rivnia ekonomichnoi bezpeky na pidpriemstvakh vodnoho transportu Ukrainy . Vodnyi transport : zb. nauk. pr. Kyivskoi derzh. akad. vodnoho transp., (1 (19)), 53-57.
4. Averichev, I. M., & Koba, V. H. (2013). Mistse vodnotransportnoi bezpeky v systemi zahalnoi transportnoi bezpeky Ukrainy. Zb. nauk. pr. Derzhavnoho ekonomiko-tehnolohichnoho un-tu transp., (25), ekonomika i upravlinnia, 158-161.
5. Averichev, I. M. (2014). Mekhanizm zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv vodnoho transportu Ukrainy. Zb. nauk. pr. Derzhavnoho ekonomiko-tehnolohichnoho un-tu transp., (27), ekonomika i upravlinnia, 163-170.
6. Averichev, I. M. (2013). Klyasifikatsiia zahroz ekonomichnoi bezpeky na vodnomu transporti . Problemy rozvytku suchasnoi ekonomichnoi nauky v transportnii haluzi : materialy mizhnarodnoi naukovo-prakt. konf., 89-90.
7. Yndeks kapytalnikh ynvestytsyi v Ukrayne za 2016 hod (2017) Retrieved March, 05, 2017, from <http://mmgp.ru/showthread.php?t=501538>

Надійшла до редколегії 25.03.2017.

Стаття рекомендована до друку д-ром екон. наук, доц. Рекуном І. І. та д-ром екон. наук, проф. Макуренком Г. С.